

การสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีการจัดการกระบวนการเรียนรู้แนวจิตปัญญาศึกษา กับแนวคิดทฤษฎีค่านิยม  
สู่การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ตามบริบทของชุมชนแห่งการเรียนรู้  
The Synthesis of the Instruction Based on Contemplative Education Concept and the  
Theoretical Concept on Values of Learning for Behavioral Changes for Good Living in  
Learning Community Context

สุพัฒน์ เศรษฐมกุล  
ประธานสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ครุศาสตร์มหาบัณฑิต  
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

### Abstract

The synthesis of the instruction based on contemplative education concept and the theoretical concept on values of learning was study, analysis and synthesis of the content related to the management in order to develop completely the students' behaviors in all aspects: mental development, thought and action. It could be applied for the learning activity designs for the students' development to their behavior changes for good living. The students would be allowed for activities in which the wisdom, concentration, awareness of self-value and everything around themselves, good thinking, wholesome mind, virtue and happiness had been cultivated. Moreover, the students would realize the values of goodness, the real-experience learning, and the imaginative, practical and mental learning. Also, the learning, which linked the social and natural dimensions, had been arisen. By this, the students' behavior was changed into a better way in creatively participating to the community in the form of the integrated learning to community. Moreover, this learning community continuously and endlessly brought a mutual learning and practice culture. It was a practice for the 21<sup>st</sup> Century skills.

**Keyword :** Synthesis, Contemplative Education, Value, Learning Community

### บทคัดย่อ

การสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีการจัดการกระบวนการเรียนรู้แนวจิตปัญญาศึกษากับแนวคิดทฤษฎีค่านิยม สู่การเรียนรู้เป็นการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์สาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างครบองค์ประกอบทุกด้าน คือ พัฒนาจิตใจ ความคิด และการกระทำ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีงามได้ด้วยกิจกรรมที่สร้างให้ผู้เรียนเกิดปัญญาด้วยการมีสมาธิ คิดถึงคุณค่าในตนเอง และคุณค่าของตนเองต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว มีความคิดที่ดี มีจิตใจที่งดงาม มีคุณธรรม และมีความสุข ส่งเสริมบุคลิกภาพให้ปฏิบัติตนในทางที่ดีงาม ตระหนักถึงคุณค่าแห่งความดีงาม เกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง การรู้ผ่านจินตนาการ การรู้ผ่านจิตใจ และการรู้ผ่านการปฏิบัติ เกิดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับมิติสังคมและธรรมชาติ การรู้คิดพิจารณาความรู้สึก และการกระทำ จะส่งผลให้มีพฤติกรรมที่ดีงามในสังคม ร่วมสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อชุมชนเกิดการเรียนรู้เชิงบูรณาการกับชุมชน เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน เรียนรู้ด้วยปฏิบัติการร่วมกันอย่างต่อเนื่องและพัฒนาอย่างไม่สิ้นสุด ซึ่งหมายถึงการฝึกทักษะการดำรงชีพ นั่นเอง

คำสำคัญ : การสังเคราะห์, จิตปัญญาศึกษา, ค่านิยม, ชุมชนแห่งการเรียนรู้

## ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

จากบริบททางการศึกษาในยุคสังคมฐานความรู้ หรือสังคมที่มีความรู้เป็นฐาน (Knowledge-based society) คนในสังคมเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตหรือเรียนรู้ อย่างยั่งยืน การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic learning) การจัดการเรียนรู้จากปัญหา (Problem-based learning) การจัดการเรียนรู้จากการวิจัย (Research-based learning) การจัดการเรียนรู้เน้นการพัฒนาสมอง (Brain-based learning) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ล้วนแต่เป็นการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตัวผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้เติมเต็มศักยภาพและเป็นผู้ที่มีคุณภาพต่อสังคม และในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน (Education for Sustainable Development) จึงต้องเป็นการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เน้นการ จัดการเชิงบูรณาการด้วยวิธีการและกระบวนการที่ หลากหลาย สร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่หลากหลาย คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคลด้วยการจัดการเรียนรู้ ด้วยกระบวนการพัฒนาบุคคลอย่างครบองค์ประกอบ ทุกด้าน คือพัฒนาจิตใจความคิดและการกระทำ ซึ่งแนวคิดทฤษฎีตามหลักการจัดการกระบวนการเรียนรู้ แนวจิตตปัญญาศึกษา และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยม สู่การเรียนรู้ เป็นทฤษฎีที่มุ่งเน้นเพื่อการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมบุคคลสู่การเรียนรู้อย่างสมบูรณ์ ครบ องค์ประกอบและสามารถนำมาใช้ในการออกแบบการ จัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงศึกษา สังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีตามหลักการจัดการกระบวนการ เรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา และแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยม สำหรับประโยชน์ในการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับ การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคคลสู่การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ตามบริบทของชุมชน แห่งการเรียนรู้ต่อไป

## วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้สู่แนวการจัดการเรียนรู้ เพื่อการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีงามของ บุคคล ตามบริบทของชุมชนแห่งการเรียนรู้

## ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

นำผลที่ได้จากการสังเคราะห์ไปใช้ในการ ออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

พฤติกรรมและพัฒนาผู้เรียน สู่การดำเนินชีวิตที่ดีงามใน สังคมแห่งการเรียนรู้

## วิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษาโดยวิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล แนวคิดทฤษฎี และหลักการจัดการกระบวนการจากเอกสาร รวม 21 รายการ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยจำแนกประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องและ สัมพันธ์กับแนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ผู้เรียน และสรุปเป็นบทความบรรยายในรูปของ ความเรียงตามลำดับแนวคิดทฤษฎีที่ทำการศึกษามาตาม ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา กับ แนวคิดทฤษฎีค่านิยมสู่การเรียนรู้
2. ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ประเด็นที่ สอดคล้องและประเด็นที่แตกต่างระหว่างแนวคิดและ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
3. นำประเด็นที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์มาใช้ เชื่อมโยงแนวคิดเชิงบูรณาการ สู่การสังเคราะห์ แนวคิดตามทฤษฎีเพื่อสรุปเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ สู่การออกแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ตามบริบทของชุมชน แห่งการเรียนรู้

## ผลการวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีตามหลักการ จัดกระบวนการเรียนรู้ แนวจิตตปัญญาศึกษา

สรุปได้ว่าหลักการที่เป็นหัวใจของการจัด กระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา จะต้อง ออกแบบกระบวนการที่สร้างเงื่อนไข และกระตุ้นให้ ผู้ร่วมกระบวนการเกิดการใคร่ครวญเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์กับตนเองและสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ ต่างๆ ที่ผ่านเข้ามา โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตใจที่สงบ ผ่อนคลาย มีสมาธิ และปล่อยวาง ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่ การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม คือ จัดกระบวนการเรียนรู้ และ ออกแบบกิจกรรมด้วยการประยุกต์หลักการตาม ฐานความรู้และประสบการณ์ เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตามสมควร (ธนา นิลชัยโกวิทย์ และอดิสร จันทรสขุ, 2552, หน้า 73,87) ซึ่งการบริหารจิตและเจริญปัญญา เป็นวิธีการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสมาธิและปัญญาให้เป็น คนดี เก่ง และมีความสุขไปพร้อมๆ กัน เมื่อจิตมีสมาธิ ก็จะมีสมาธิ มีปัญญาดี เรียนเก่ง ทำงานเก่ง มีระดับ จิตใจสูงขึ้น เป็นคนดี มีสุขภาพจิตดี มีคุณธรรมและ

มีความสุข สามารถวิเคราะห์ได้ถูกต้องว่า อะไรดี อะไรไม่ดี อะไรควรทำหรือไม่ควรทำอย่างไร ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และส่งเสริมบุคลิกภาพสามารถนำหลักการมาประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ปาริชาติ ศรีดาชาติ, วิภา สุประดิษฐ์ ณ อยุธยา และทศพร เขาวนดี, อ่างใน วลัย พานิช (บรรณาธิการ), 2549, หน้า 139)

พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ฝึกจิตหรือบริหารจิต (จิตตั้ง รักขะเมธาวาร) จิตเมื่อฝึกหัดดีแล้ว จะนำความสุขมาให้ จิตที่ผ่องใส ทำให้คนพูดและทำในสิ่งที่ดีงาม ฉะนั้นการฝึกสมาธิจึงเป็นการให้อาหารที่มีคุณภาพแก่จิตใจ ทำให้จิตใจมีความบริสุทธิ์สะอาด มีคุณธรรม มีความเข้มแข็ง สุขสดชื่น เบิกบาน สงบ ผ่องใส และพร้อมที่จะใช้ปัญญา มีประสิทธิภาพในการเรียนการทำงาน (ว.ชिरเมธี, 2553, หน้า 81,110)

สมาธิ (Meditation) แปลว่า ความตั้งมั่นแห่งจิต หมายถึง ภาวะที่จิตมีอารมณ์ (เรื่องที่คิด) เป็นหนึ่งไม่ฟุ้งซ่าน เป็นการทำให้สงบ แน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นเวลานาน จิตจดจ่อต่อสิ่งที่กำลังคิด กำลังพูดและกำลังทำอย่างเต็มที่และมีสติอยู่เสมอ ถ้าใช้สมาธิในทางที่ดีมีประโยชน์เป็นสัมมาสมาธิคือสมาธิในทางที่ถูก

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงกล่าวถึง หลักการทำสมาธิเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับการเรียน ตอนหนึ่งว่า “สมาธินั้น ได้แก่ ความตั้งใจมั่นอยู่ในเรื่องที่ต้องการ จะให้ตั้งใจเพียงเรื่องเดียว ไม่ให้จิตคิดฟุ้งซ่านออกไปนอกจากเรื่องที่ต้องการ จะให้ตั้งใจนั้น ความตั้งใจตั้งนี้เป็นความหมายทั่วไปของสมาธิ และจะต้องมีในกิจกรรมที่จะทำทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรียนศึกษา หรือว่าการทำงานอย่างใด อย่างหนึ่งในการศึกษาเล่าเรียนจะต้องอ่านหนังสือก็ต้องมีสมาธิในการเรียน จะฟังคำสอนคำบรรยายของครูอาจารย์ก็ต้องมีสมาธิในการฟัง ในความตั้งใจตั้งกล่าวนี้ก็ต้องมีอาการทางกายและใจประกอบกันจึงจะรู้เรื่อง ได้ความรู้ เป็นปัญญาอย่างหนึ่ง” (สมเด็จพระญาณสังวรฯ, 2541)

ประโยชน์ของสมาธิในชีวิตประจำวัน ช่วยให้จิตใจผ่องคลาย หายเครียด เกิดความสงบหายกระวนกระวาย หายกสัดกสุมวิตกกังวล ทำให้ใจสบายและมีความสุข ช่วยเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน การศึกษาเล่าเรียน การทำกิจกรรมทุกอย่างเพราะจิตที่เป็นสมาธิ แน่วแน่อยู่ในสิ่งที่กำลังกระทำ ช่วยให้การเรียน การคิด การกระทำได้ผลดี เป็นไปโดยรอบคอบ ไม่ผิดพลาด เมื่อมีสมาธิย่อมมีสติกำกับอยู่ด้วย จิตควร

แก่การใช้งาน ช่วยเสริมสุขภาพกาย ร่างกายและจิตใจอาศัยกัน และมีอิทธิพลต่อกัน เมื่อจิตใจสบายมีกำลังจิตเข้มแข็งจะส่งอิทธิพลบรรเทาโรคทางกายได้อีกด้วย ผู้มีจิตใจผ่องใสเบิกบาน ย่อมช่วยให้กายอิมเอิบ ผิวพรรณผ่องใส สุขภาพดี

โทบิน ฮาร์ท (Hart, 2004 หน้า 28) กล่าวถึง Contemplation ว่า “เป็นการใช้ชีวิตต่างๆ เช่น การพิจารณาอย่างใคร่ครวญ บทกวี และการทำสมาธิที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้จิตที่มีความวุ่นวายอยู่ตามปกติสงบขึ้นเพื่อบ่มเพาะความสามารถในการตระหนักรู้ การมีใจจดจ่อและการเข้าใจอย่างชัดเจนให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น”

จุดมุ่งหมายของจิตตปัญญาศึกษา ที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตน และเชื่อมโยงไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมและโลกด้วย ดังนั้นในแง่หนึ่งจิตตปัญญาศึกษา จึงเป็นการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงแบบหนึ่ง

บอยด์ และไมเออร์ (Boyd & Myers, 1988 หน้า 277) มองว่า กระบวนการที่เป็นหัวใจของการเปลี่ยนแปลงคือ การตระหนักรู้และแยกแยะได้ (Discernment) ซึ่งประกอบด้วย 1) การเปิดรับ (Receptivity) 2) การยอมรับ (Recognition) และ 3) การตัดใจ (Grieving) โดยเริ่มต้นจากการเปิดและยอมรับสารหรือมุมมองที่มีการให้ความหมายที่แตกต่างออกไปจากเดิม (Receptivity) การยอมรับสิ่งที่ได้เรียนรู้ใหม่ มองเห็นสิ่งที่ต้องเปลี่ยนแปลง (Recognition) และขั้นสุดท้ายซึ่งเป็นขั้นที่สำคัญที่สุดคือ การตระหนักรู้ว่าการรับรู้เก่าๆ ของตนไม่เหมาะสม ไม่ดีงาม ไม่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง จำเป็นต้องปรับปรุง แก้ไข ละทิ้งการรับรู้เดิม (Grieving) และปรับหรือสร้างวิถีใหม่ขึ้นในตนเอง โดยบูรณาการเข้ากับบุคลิกภาพเดิมของตนเอง

หลักการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อความสมดุลอย่างแท้จริงในการเรียนรู้ คือ การเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆ ของกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในฐานะ หัว ใจ และใจ คือการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งการคิดวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้คนและสรรพสิ่งต่างๆ การเรียนรู้ที่ผ่านกิจกรรมทางกายและอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งเชื่อมโยง เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ครอบคลุมการรู้ทั้ง 4 ด้าน คือ การรู้ผ่านประสบการณ์ตรง (Experiential Knowing) การรู้ผ่านสัญลักษณ์และจินตนาการ (Presentational Knowing) การรู้ผ่านมโนทัศน์ (Propositional Knowing) และการรู้ผ่านการปฏิบัติ (Practical Knowing) (Heron, 1992 ; York & Kasl, 2002)

บทบาทของอารมณ์และความรู้สึกในการเรียนรู้ เพื่อการเปลี่ยนแปลง นักวิชาการได้กล่าวว่า ความรู้สึก เป็นหัวใจของกระบวนการการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ตรงและการใคร่ครวญ เพราะความรู้สึกคือสิ่งที่ช่วยชี้นำ การตัดสินใจ และบ่งชี้ว่าข้อมูลใดมีความหมายกับเราจริง (ยอร์กส์ และคาสเชิล York & Kasl, 2002)

อารมณ์และความรู้สึกมีบทบาทต่อการ ใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณในฐานะตัวกระตุ้นให้เกิด การใคร่ครวญอย่างจริงจัง และช่วยให้มองเห็นและ สามารถใคร่ครวญในประเด็นที่มีความสำคัญและมีความหมายอย่างแท้จริงได้ง่ายขึ้น (Neuman, 1996 cited in Taylor, 1998)

มนุษย์เรารับรู้และสัมพันธ์ต่อตนเองและโลก 3 ทาง คือ ความคิด ความรู้สึก และปฏิกิริยาทางกาย หรือการกระทำแต่ละคนจะใช้พลังแต่ละด้านไม่เท่ากัน บางคนถนัดใช้ความคิด บางคนถนัดใช้ใจหรืออารมณ์ ความรู้สึก และบางคนใช้สัญชาตญาณและการลงมือทำ เป็นหลัก (สันติกโรภิกขุ, 2544, หน้า 12) ฉะนั้น การออกแบบกระบวนการจึงเป็นกระบวนการเพื่อให้เกิด การเรียนรู้ที่สมดุลและเชื่อมโยงกัน ครอบคลุมการเรียนรู้ ทั้งสามฐาน คือ กาย ใจ ความคิด รวมทั้งการเชื่อมโยงกับ มิติของสังคมกับธรรมชาติ และการประสมประสานการ เรียนรู้ทั้งสามด้านเข้าด้วยกันในกิจกรรมอย่าง บูรณาการ เกิดการพัฒนาปัญญาทั้ง 3 ด้านให้สมดุล ซึ่งการพัฒนาแต่ละด้านจะส่งผลกระทบต่อ การพัฒนาด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การพัฒนาความไว และความละเอียดอ่อนทางอารมณ์ทำให้มีความละเอียดอ่อน ทางความคิดและเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ลึกซึ้งขึ้นโดยใช้อารมณ์ และเหตุผล ประกอบกัน แทนที่จะใช้ตรรกะ เพียงอย่างเดียว (ธนา นิลชัยโกวิทย์ และอดิศร จันทรสข, 2552, หน้า 58)

เวนเจอร์ ผู้พัฒนาทฤษฎีชุมชนแนวปฏิบัติกล่าว ไว้ว่า “คนเราเกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาโดยไม่สามารถ หยุดตนเองได้ ไม่ว่าเราจะรู้สึกตัวหรือไม่จะชอบวิถีที่มัน กำลังเกิดขึ้นหรือไม่ และไม่ว่าสิ่งที่เรารู้จักนั้นจะเป็นการ ตอกย้ำ ส่งเสริมประสบการณ์หรือสั่นคลอนมันก็ตาม แม้แต่ความล้มเหลวที่จะเกิดการเรียนรู้ตามความคาดหวัง ในสถานการณ์หนึ่งๆ ก็มักจะเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเรียนรู้ สิ่งอื่นแทน” (Wenger, 1998, p.8) กระบวนการเรียนรู้ ในแนวจิตตปัญญาศึกษา สามารถโน้มนำให้เกิดการเรียนรู้ สู่การเปลี่ยนแปลงโดยการวางเงื่อนไขให้เกิดการเรียนรู้ (ธนา นิลชัยโกวิทย์ และอดิศร จันทรสข, 2552, หน้า 53)

จากการศึกษาวิจัยของ ธนา นิลชัยโกวิทย์ และ อดิศร จันทรสข พบว่า ปัจจัยสำคัญที่เป็นเงื่อนไขทำให้เกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในตนเองสามารถ สรุปได้เป็นหลักสำคัญ 7 ประการ คือ 1) สติในชีวิตประจำวัน 2) การเข้าใจและยอมรับตนเอง 3) ความ เข้าใจ ความรัก ความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ 4) การ เข้าใจและยอมรับความเป็นจริงตามธรรมชาติ 5) การเกิด สมดุลในตนเอง 6) การมีเครื่องมือที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลง ตนเองอย่างหลากหลาย และ 7) ชุมชนปฏิบัติ (ธนา นิลชัยโกวิทย์ และอดิศร จันทรสข, 2552, หน้า 53) องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ การเจริญสติ การใช้ เวลาใคร่ครวญตามลำพัง และการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เป็นเครื่องมือในการเอื้อให้บุคคลเกิดการใคร่ครวญและ เชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้เข้ากับคุณค่าและความหมายของชีวิตที่แต่ละคนยึดถือ เป็นการ เปลี่ยนแปลงพัฒนาคุณภาพภายในของบุคคลขั้นพื้นฐาน อย่างแท้จริง และนั่นหมายถึงการเปลี่ยนแปลงบุคคล ใน แนว จิต ต ปัญญา (ธนา นิล ชัย โก วิ ทย และอดิศร จันทรสข, 2552, หน้า 96)

## ผลการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมสำหรับ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สู่การ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

สรุปได้ว่าค่านิยม เป็นความเชื่อหรือความรู้สึก ของบุคคลที่เห็นคุณค่าต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และจะเลือกปฏิบัติ ตามสิ่งที่เห็นคุณค่านั้น โดยบุคคลจะรับรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้น และเกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าแล้วจึงนำไปใช้ในชีวิตจริง สู่การปฏิบัติตนเป็นพฤติกรรม แต่ละบุคคลจะมีความเชื่อ ที่จัดเป็นค่านิยมอยู่หลายประการ จัดเรียงเป็นลำดับ ความสำคัญจากมากไปน้อย ซึ่งลำดับความสำคัญเหล่านี้ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งถือว่าเป็นการปรับเปลี่ยน ค่านิยม (บอล โรคิช และคณะ/Ball-Rokeach and others, 1984)

จากทฤษฎีการคงตัวและการเปลี่ยนแปลงของ ระบบความเชื่อ ซึ่งพัฒนาโดยโรคิช (Rokeach, 1968) ได้กล่าวถึงธรรมชาติของค่านิยมว่าเป็นความเชื่อเกี่ยวกับ สิ่งที่ควรทำ ไม่ควรทำ (Prescriptive or proscriptive belief) เป็นวิถีปฏิบัติตามจุดหมายปลายทางของชีวิต โดยค่านิยมมี 3 องค์ประกอบ คือ 1) องค์ประกอบด้าน ความรู้คิด (Cognitive component) เป็นความรู้คิด เกี่ยวกับสิ่งที่น่าปรารถนา ถือว่า เมื่อบุคคลมีค่านิยม แสดงว่า บุคคลนั้นมีความรู้เกี่ยวกับวิถีปฏิบัติและจุดหมาย ปลายทางของชีวิต ที่ ถูก ต้อง ซึ่ง ตน แสวง หา

2) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) เป็นอารมณ์ที่บุคคลมีต่อค่านิยม คือ รู้สึกชอบและไม่ชอบ สนับสนุนหรือต่อต้าน และ 3) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) โดยถือว่าค่านิยมเป็นตัวแปรที่จะนำไปสู่พฤติกรรม เมื่อถูกกระตุ้นให้เกิดมีการกระทำขึ้น

ค่านิยมของบุคคลจะมีการดำรงหรือเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับความพอใจหรือไม่พอใจในตนเอง กล่าวคือ ในระบบความเชื่อเกี่ยวกับตนเองของบุคคลนั้นมีส่วนที่สำคัญ คือ ความนับถือตนเอง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเกี่ยวกับตนเอง และสิ่งที่ผู้อื่นคิดเกี่ยวกับตน ซึ่งขึ้นอยู่กับการแสดงตนต่อผู้อื่น ถ้าบุคคลทราบว่าการกระทำของตนสอดคล้องกับความเชื่อเกี่ยวกับตนเองในอุดมคติว่าตนเป็นผู้มีสมรรถวิสัยและจริยธรรม ผู้นั้นก็จะพึงพอใจ และดำรงความนับถือตนเองไว้ หากถ้าเป็นไปได้ในทางตรงกันข้ามบุคคลก็จะไม่พึงพอใจ และพยายามที่จะเพิ่มพูนความนับถือตนเอง โดยการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อนี้ต้องเกิดจากความรู้สึที่ชัดเจน ไม่คลุมเครือจึงจะส่งผลต่อระบบความเชื่ออย่างเหมาะสม ดังนั้น จึงควรกระตุ้นให้บุคคลเกิดความรู้สึกที่ชัดเจนเกี่ยวกับตนเองอย่างเด่นชัด (Inducing salient self knowledge) ซึ่งเป็นการเลือกให้ข้อมูลที่สำคัญต่อระบบความเชื่อของบุคคลนั้น เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบกับความเชื่อเดิม ซึ่งจะมีผลต่อระบบความเชื่อ หรือจัดระบบใหม่ให้กับความเชื่อของตน สำหรับข้อมูลที่สำคัญต่อระบบความเชื่อของบุคคลควรเป็นข้อมูลที่สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย ชัดเจน น่าเชื่อถือ ถูกต้อง และสามารถยืนยันความเชื่อและการแสดงตนของบุคคลได้ว่าเป็นผู้มีสมรรถวิสัยและจริยธรรม ช่วยกระตุ้นให้บุคคลเกิดความรู้สึกพึงพอใจในตนเอง หรือไม่พึงพอใจในตนเอง อันจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนความเชื่อและพฤติกรรมในที่สุด

การเหนี่ยวนำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองอย่างเด่นชัดนี้ ตามแนวทฤษฎีเสนอให้ใช้วิธีการเผชิญหน้ากับตนเอง (Self-confrontation) ซึ่งจะทำให้บุคคลเกิดความรู้เกี่ยวกับตนเองเข้าใจตนเองและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง (Ball-Rokeach and others, 1984)

## สรุปผลการศึกษา

สรุปผลการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีตามหลักการของการจัดกระบวนการเรียนรู้ แนวจิตปัญญาศึกษาและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยม พบว่ามีความสัมพันธ์และสอดคล้องกันอย่างเชื่อมโยงกล่าวคือ

1) ด้านการเรียนรู้ ทั้งกระบวนการเรียนรู้ แนวจิตปัญญาศึกษาและทฤษฎีค่านิยมมีองค์ประกอบในการเรียนรู้เกี่ยวกับการรู้คิด ความรู้สึก และนำไปสู่การปฏิบัติหรือพฤติกรรมเช่นเดียวกัน 2) ด้านการรู้และเข้าใจตนเอง ทั้งกระบวนการแนวจิตปัญญาศึกษา และทฤษฎีค่านิยมเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเรียนรู้และเข้าใจตนเอง เมื่อเข้าใจตนเองแล้วจึงพิจารณาและตัดสินใจที่จะดำเนินชีวิตและปฏิบัติตนตามที่เห็นว่าเหมาะสมดังตาม 3) ด้านสังคม สังคมหรือมุมมองของผู้อื่นหรือความรู้สึกต่อผู้อื่นหรือสังคมมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของบุคคล ว่ามีความรู้สึกและให้ความสำคัญต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไรและจะปฏิบัติตนอย่างไรในการดำเนินชีวิตในสังคม เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าให้เกิดขึ้นกับตนเอง ผู้อื่นและสังคม ฉะนั้นการจัดการจัดกิจกรรมตามหลักการของแนวคิดจิตปัญญาศึกษาจึงเป็นการจัดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงความรู้สึก ความเชื่อและค่านิยมของบุคคลสู่การดำเนินชีวิตที่ดีงาม โดยจัดกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ในตัวบุคคล คือ 1) ให้เกิดการเรียนรู้อารมณ์ความรู้สึกและการนำไปสู่การปฏิบัติตน ซึ่งเป็นไปตามกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย หรือก็คือ การเรียนรู้สู่ความสมดุลในตนเองทั้ง 3 ฐาน ได้แก่ ฐานหัวใจ คือ การรู้คิด พิจารณา ฐานใจ คือ ความรู้สึก อารมณ์ และฐานกาย คือ การกระทำ ปฏิบัติ พฤติกรรม 2) ให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจตนเอง รู้และยอมรับตนเอง ด้วยการคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผลและใคร่ครวญเห็นคุณค่าของตนสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีงามและมีความสุข 3) ให้เกิดการเรียนรู้สังคม รู้และเข้าใจผู้อื่น เกิดสังคมหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้มีความปรารถนาดีต่อกัน บนพื้นฐานของความเป็นกัลยาณมิตร ร่วมสร้างสันติสุขในสังคม ด้วยกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สัมมนาในกลุ่มแบบมีส่วนร่วม และร่วมสร้างประโยชน์ทางสร้างสรรค์ต่อชุมชน และสังคมด้วยความตระหนักบนพื้นฐานของความคิดที่ดีงาม ซึ่งสันติสุข ก็จะเกิดขึ้นในสังคมอย่างยั่งยืน และจากการเรียนรู้ด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ การเจริญสติ หรือการเรียนรู้ด้านสติปัญญา การคิดใคร่ครวญหรือกระบวนการคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบได้สานเชื่อมโยงใยประสบการณ์การเรียนรู้เข้ากับคุณค่าและความหมายของชีวิตในแต่ละคนที่ยึดถือ ซึ่งนั่นหมายถึง ได้เกิดการเรียนรู้เชิงบูรณาการสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีในการดำเนินชีวิตในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของแต่ละคนนั่นเอง (PLC. Professional Learning Communication) ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบ PLC คือ กระบวนการต่อเนื่องที่ครูและนักการศึกษา

ทำงานร่วมกัน ในวงจรของการร่วมกันตั้งคำถาม และการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อบรรลุผลการเรียนรู้ที่ดีขึ้นของนักเรียน โดยมีความเชื่อว่าหัวใจของการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนให้ดีขึ้น อยู่ที่การเรียนรู้ที่ฝังอยู่ในการทำงานของครู และนักการศึกษา PLC เป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน (Complex) มีหลากหลายองค์ประกอบ จึงต้องนิยามจากหลายมุม โดยมีแง่มุมที่สำคัญต่อไปนี้

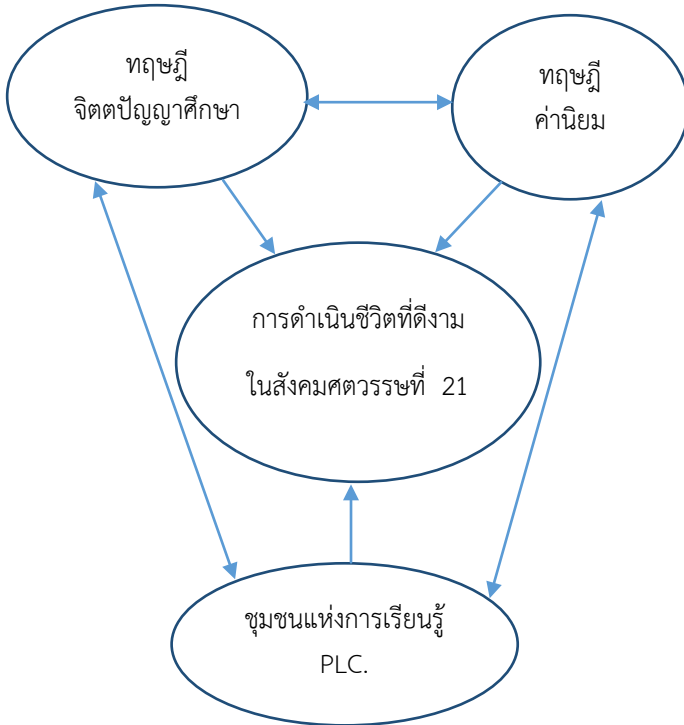
- เน้นที่การเรียนรู้
- มีวัฒนธรรมร่วมมือกันเพื่อการเรียนรู้ของทุกคน ทุกฝ่าย
- ร่วมกันตั้งคำถามต่อวิธีการที่ดี และตั้งคำถามต่อสภาพปัจจุบัน
- เน้นการลงมือทำ
- มุ่งพัฒนาต่อเนื่อง
- เน้นที่ผล (หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของศิษย์)

หัวใจสำคัญที่สุดของ PLC คือ เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตที่ดีในยุคศตวรรษที่ 21 ที่การเรียนรู้ในโรงเรียน (และมหาวิทยาลัย) ต้องเปลี่ยนไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง ครูต้องเปลี่ยนบทบาทจาก “ครูสอน” (Teacher) มาเป็น “ครูฝึก” (Coach) หรือครูผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน (Learning facilitator) ห้องเรียนต้องเปลี่ยนจากห้องสอน (Class room) มาเป็นห้องทำงาน (Studio) เพราะในเวลาเรียนส่วนใหญ่ นักเรียนจะเรียนเป็นกลุ่ม และทำงานร่วมกันที่เรียกว่า การเรียนแบบโครงการ (Project-Based Learning)

การศึกษาต้องเปลี่ยนจากเน้นการสอน (ของครู) มาเป็นเน้นการเรียน (ของนักเรียน) เปลี่ยนจากเน้นการเรียนของปัจเจก (Individual Learning) มาเป็นเรียนร่วมกันเป็นกลุ่ม (Team Learning) เปลี่ยนจากการเรียนแบบเน้นการแข่งขันมาเป็นเน้นความร่วมมือหรือช่วยเหลือแบ่งปันกัน ครูเปลี่ยนจากการบอกเนื้อหาสาระมาเป็นทำหน้าที่สร้างแรงบันดาลใจ สร้างความท้าทาย ความสนุกในการเรียนให้แก่ศิษย์โดยเน้นออกแบบโครงการให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกันลงมือทำเพื่อเรียนรู้จากการลงมือทำ (Learning by Doing) เพื่อให้ได้เรียนรู้ฝึกฝนทักษะเพื่อการดำรงชีพในศตวรรษที่ 21 (21 st Century Skills) แล้วครูชวนศิษย์ร่วมกันทบทวนไตร่ตรอง (Reflection หรือ After Action Review) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้หรือทักษะที่ลึกและเชื่อมโยงรวมทั้งโยงประสบการณ์ตรงเข้ากับทฤษฎีที่มีคนเผยแพร่ไว้แล้ว ทำให้เกิดการเรียนรู้เชิงทฤษฎีจากการปฏิบัติ ไม่ใช่จากการฟังและท่องบ่น

หัวใจของการเปลี่ยนแปลงคือ เปลี่ยนจากรู้จากฟังครูสอน (Learning by Attending Lecture/ Teaching) มาเป็นเรียนรู้จากการลงมือทำ (Learning by Doing) มองจากมุมหนึ่ง PLC คือเครื่องมือสำหรับให้ครูรวมตัวกันเป็นชุมชน (Community) ทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในระดับ “ปฏิรูป” การเรียนรู้ เป็นการปฏิรูปที่ “เกิดจากภายใน” คือ ครูร่วมกันดำเนินการเพื่อให้การปฏิรูปการเรียนรู้ดำเนินคู่ขนาน และเสริมแรงกันทั้งจากภายในและจากภายนอก PLC เป็นเครื่องมือให้ครูเป็นผู้ลงมือกระทำ (Actor) เป็น “ประธาน” เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่วงการศึกษาหรือเป็นเครื่องมือที่ทำให้ครูออกจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ สู่อำนาจสัมพันธ์แนวราบเพื่อร่วมกันสร้างการเปลี่ยนแปลง ให้แก่การศึกษา รวมทั้งสร้างการรวมตัวกันของครู เพื่อทำงานสร้างสรรค์ ได้แก่ การนำประสบการณ์การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานการเรียนรู้ (PBL) และนวัตกรรมอื่นๆ ที่ตนเองทดลองมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดการสร้างความรู้หรือยกระดับความรู้ในการทำหน้าที่ครูจากประสบการณ์ตรง และจากการเทียบเคียงกับทฤษฎีที่มีอยู่ (สำนักแผนและประกันคุณภาพการศึกษา, 2560)

จากการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาจึงสรุปเป็นแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของทฤษฎีการเรียนรู้สู่การดำเนินชีวิตที่ดั่งงามในสังคมศตวรรษที่ 21 ดังนี้



ภาพที่ 1 ภาพแสดงความสัมพันธ์ของทฤษฎีการเรียนรู้สู่การดำเนินชีวิตที่ดั่งงามในสังคม ศตวรรษที่ 21 ที่มา : สุพัฒน์ เศรษฐมกุล (2560)

PLC จึงเป็นเครื่องมือที่จะช่วยนำไปสู่การตั้งโจทย์และทำ “วิจัยในชั้นเรียน” ที่ทรงพลังสร้างสรรค์ จะช่วยการออกแบบวิถีวิทยาการวิจัย เป็นความรู้ใหม่ที่เชื่อมโยงกับบริบทความเป็นจริงของสังคมไทย ของวงการศึกษาไทย คือจะเป็นผลการวิจัยในชั้นเรียนที่ไม่ใช่จำกัดอยู่ เฉพาะข้อมูลในชั้นเรียนเท่านั้น แต่จะเชื่อมโยงสู่ชีวิตจริงของผู้คนที่ เป็น บริบทของการเรียนรู้ของนักเรียนและการทำหน้าที่ครูด้วย PLC ที่แท้จริงต้องมีการทำอย่างเป็นระบบ มีผู้เข้าร่วมขับเคลื่อนในหลากหลายบทบาท โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของการเรียนของศิษย์สู่การดำเนินชีวิตที่ดั่งงามในสังคม ตามบริบทของชุมชนแห่งการเรียนรู้ในสังคมศตวรรษที่ 21 ดังที่กล่าวมา

### ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

ผลที่ได้จากการสังเคราะห์ แนวคิดทฤษฎีตามหลักการของการจัดกระบวนการเรียนรู้ แนวจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยม พบว่ามีความสอดคล้องกันกล่าวคือ ด้านการเรียนรู้ คือ เกิดการรู้คิด ความรู้สึก และนำไปสู่การปฏิบัติ ด้านการรู้และเข้าใจตนเอง เมื่อเข้าใจตนเองแล้วจึงพิจารณาและตัดสินใจที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมดั่งงาม และด้านสังคมให้ความสำคัญต่อความรู้สึกในสังคม สร้างสรรค์คุณค่าให้เกิดขึ้นกับตนเอง ต่อผู้อื่นและสังคม เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีในสังคม ฉะนั้นจึงสามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาไปใช้สร้างนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง การรู้คิด ความรู้สึก ความเชื่อและค่านิยมของบุคคลสู่การดำเนินชีวิตที่ดั่งงามได้ ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีในการดำเนินชีวิตในชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดไป

### ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

จากผลที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลสามารถนำไปใช้ในการศึกษาครั้งต่อไปได้ ดังนี้

1. สร้างรูปแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ขึ้นเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาและทำการศึกษาวิจัยเชิงทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น
2. ควบคู่ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจากการใช้รูปแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น

### เอกสารอ้างอิง

ธนา นิลชัยโกวิทย์ และอดิศร จันทรสขุ. (2552). ศิลปะการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง : คู่มือกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา. กรุงเทพฯ : เอส.พี.เอ็น.การพิมพ์.

ว. วชิรเมธี. (2553). ความทุกข์มาโปรด ความสุขโพรยปราย : ธรรมบรรยายลำดับที่ 4. กรุงเทพฯ : ปรามทป์ลิขซึ่ง.

วลัย พานิช. (2549). ประมวลบทความกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนสู่มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุพัฒน์ เศรษฐมกุล. (2560). ภาพแสดงความสัมพันธ์ของทฤษฎีการเรียนรู้สู่การดำเนินชีวิตที่ดั่งงามในสังคมศตวรรษที่ 21.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก. (2541). แสงส่องใจ อันดับที่ 16. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

สันติกโรภิกขุ. (2544). นพลักษณ์ : คู่มือสังเกตตนเอง (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

สำนักแผนและประกันคุณภาพการศึกษา. วิธีสืบค้นวัสดุสารสนเทศ. วันที่สืบค้นข้อมูล 16 กรกฎาคม 2560 เข้าถึงได้จาก [http : //www.ptu.ac.th/quality/data/levypl.pdf](http://www.ptu.ac.th/quality/data/levypl.pdf).

Ball-Rokeach and other (1984). **The Great American Values Test : Influencing Behavior and Belief Through Television.** NY : The Free Press.

Boyd, R. D., & Myers, J. G. (1988). Transformative education. **International Journal of Lifelong Education**, 7(4), 261-284.

Hart, T. (2004). Opening the contemplative mind in the classroom. **Journal of Transformative Education**, 2(1), 28-46.

Heron, J. (1992). **Feeling and personhood: Psychology in another key.** Newbury Park, CA: Sages.

Rokeach, M. (1968). **The Nature of Human Values** New York, The Free Press.

Taylor, E. (1998). **The theory and practice of transformative learning: A critical review.** Columbus, OH: ERIC Clearinghouse on Adult, Career, and Vocational Education.

York, L., & Kasl, E. (2002). Toward a theory and practice for whole-person learning: Reconceptualizing experience and the role of affect. **Adult Education Quarterly**, 52(3), 176-192.

Wenger, E.(1998) **Communities of practices : Learning, meaning, and Identity.** Cambridge, MA : Cambridge University Press.